

## ŠKOLA A CHARITATIVNÍ PROJEKTY

IRENA CHLEBOUNOVÁ

Článek se zabývá otázkou, proč by se měla základní škola zapojovat do charitativních akcí a na základě čeho by si měla vybírat smysluplné aktivity v této oblasti. Cílem je uvést stručný přehled charitativních projektů uskutečněných v letech 2004–2015 na Tyršově ZŠ a MŠ v Praze 5 – Jinonicích a jejich zhodnocením pomoci učitelům, kteří se teprve rozhodují, do jaké aktivity se zapojí. Sběr dat pro vyhodnocení projektů byl prováděn formou skupinových i osobních rozhovorů s žáky, s učiteli, s nepedagogickými pracovníky školy i s vedením (270 lidí), autorka byla koordinátorkou uvedených projektů. Informace byly zaznamenány do pedagogického deníku a ovlivnily další plánování nových aktivit. Na základní škole se osvědčila velká síře zaměření charitativních aktivit a motivace na základě osobní zkušenosti. Je uvedeno srovnání s americkým přístupem, kdy dobrovolnictví na střední škole je podmínkou absolutoria školy.

**Klíčová slova:** charitativní projekt, environmentální výchova, dobrovolnictví  
<https://doi.org/10.14712/23366486.2017.12>

### Úvod

Proč by se škola měla zapojovat do charitativních akcí a podle jakého klíče vybírat smysluplné aktivity? Má nějaký význam snažit se působit v tomto směru na žáky státní základní školy?

Tyto otázky jsem si kladla při svém ročním pobytu v Texasu, kde jsem navštívila několik škol, které se charitativních projektů účastnily opakovaně. Při svém jedenáctiletém působení na Tyršově ZŠ a MŠ v Praze 5 – Jinonicích (dále pouze Tyršova ZŠ) nejprve v roli koordinátora prevence patologických jevů a posléze hlavně v roli koordinátora environmentální výchovy jsem promýšlela strategii nepřímé prevence neboli aktivit, které posilují vztahy ve školním kolektivu a budují sociální citění.

Podle Fontany (2003, s. 252) „*je zřejmé, že čím více pozitivních konstruktů vztahujících se ke škole si dítě vytvoří, tím je větší naděje, že bude dobře pracovat, a že je školní docházka bude těšit.*“ Oblast environmentální výchovy se zdá být vhodnou platformou, kde vzniká prostor hlubšího zamyšlení nad problémem vztahů k potřebným a méně úspěšným lidem. Zároveň si tím žáci mohou budovat vlastní sebevědomí, zažívat pocit úspěchu a zadostiučinění ze smysluplné pomoci, kterou zvládli vlastním rozhodnutím a vlastními silami. Podle Karusové (1995, s. 53) „*děti potřebují místa, v nichž lze přiznat a vyjádřit své pocity, kde je ctěn jejich názor a odsuzování je zakázáno. Potřebují také prostředí,*

*v němž by si mohly vyzkoušet nové dovednosti, které by jim poskytovalo zpětnou vazbu, oporu a v němž by mohly získat pochvalu ostatních.“*

## 1. Cíle

Od roku 2004 do roku 2015 jsme na škole uskutečnili 28 charitativních projektů. Naším cílem bylo využít potenciálu malé školy ležící v klidné čtvrti na okraji Prahy. Tyršova ZŠ má kolem 250 žáků (2 třídy v ročníku na prvním stupni a 1 třídu v ročníku na druhém stupni, k tomu i vlastní mateřskou školu). Chtěli jsme ze školy udělat osvětové centrum pro veřejnost a bezpečné zázemí s dobrými vztahy mezi žáky, učiteli i rodiči. Jedním z nástrojů byla charitativní činnost školy. Podle Fontany (2003, s. 307) „často jen málo pomáháme jednotlivým dětem naučit se rozumět sobě samým, naučit se sebezpřijetí a získat schopnost prožívat svůj život jako žádoucí a úspěšný. Podstatnou součástí této výchovy k bytí může být rozvíjení sociálních dovedností.“

Rozhodli jsme se vyzkoušet různé náročné projekty jednorázové i dlouhodobé, jejich společným rysem měl být důraz na činnost a aktivitu žáků, případně zapojení i jejich rodičů a prarodičů. Neměly převažovat projekty zaměřené na přímé vybírání peněz, spíše na aktivity žáků související s výukou. Výběr probíhal na základě předchozích zkušeností, kontaktů s lidmi, kteří je doporučili nebo potřebovali naši pomoc využít a výukových záměrů. Chtěli jsme nenásilnou formou zapojit co nejvíce žáků i učitelů.

## 2. Použitá metodika

Vzhledem k tomu, že jsme byli zapojeni do mezinárodního programu Ekoškola, fungoval na škole ekotým složený ze zástupců žáků všech tříd. Tito zástupci hlasovali o navrhovaných projektech, šířili informace do svých tříd a pomáhali hledat dobrovolníky. Přes třídní učitele jsme kontaktovali v případě potřeby i rodiče. Spolupracovali jsme s řadou organizací. O uskutečněných projektech informovaly děti veřejnost při projektových dnech, psali jsme články do školního časopisu Tyršováček a do časopisu Prahy 5 [Vyhledáno 9. 5. 2017 na <http://www.ipetka.cz/>], zvali jsme regionální média, rozšiřovali plakátky a zpětně jsme o těchto aktivitách hovořili ve výroční zprávě.

V průběhu všech projektů jsem si vedla pedagogický deník, kde jsem si zaznamenávala veškeré poznámky od dětí i od ostatních učitelů. Po ukončení projektů jsem s žáky pravidelně dělala reflexi jejich vnímání zadaných aktivit a s kolegy jsem vedla rozhovory o silných i slabých stránkách každé charitativní akce, získané informace jsem uchovávala v pedagogickém deníku a použila při plánování dalších projektů.

V následujících řádcích bych chtěla alespoň ve stručnosti představit uskutečněné projekty:

### Adopce na dálku

Spolupracovali jsme s Arcidiecézní charitou Praha, vybrali jsme mentálně retardovaného chlapce z Indie, kterému jsme každoročním příspěvkem umožnili studium. Jednou ročně o něm přicházela zpráva ze školy, přiložena byla jeho fotografie a obrázek, který nakreslil. Děti mu při hodinách anglického jazyka psaly dopis a kreslily obrázky. Peníze jsme dávali dohromady zejména sběrem tříděného papíru.

## **Adopce zvířete z pražské zoo**

Žáci mezitřídním hlasováním vybrali papouška Lori vlnkovaného, roční příspěvek se opět zaplatil z třídného sběru. Kromě papíru děti nosily hliník, pomerančovou kůru, víčka od PET lahví. Na nástěnce visel obrázek našeho papouška se základními informacemi o jeho způsobu života. Jednou ročně jsme jako poděkování dostali volné vstupenky do ZOO pro jednu třídu a časopis Trojský koník. Volné vstupenky pak využili například žáci, kteří vyhráli soutěž o nejhezčí třídu. Časopis byl pro zájemce k zapůjčení nebo jako jedna z odměn za školní soutěže.

## **Adoptuj panenku a zachrániš dítě**

Pro organizaci UNICEF žáci s rodiči a učiteli šili látkové panenky, které jsme následně vystavili ve škole a nabídli zájemcům k prodeji. Každá panenka symbolizuje jedno dítě z rozvojové země, kterému peníze za prodej panenky zaplatí očkování proti šesti smrtelným nemocem (spalničkám, záškrtu, černému kašli, tetanu, tuberkulóze a dětské obrně). Nápad vznikl při přípravě projektového **Dne proti chudobě v Indii**, každá třída si obkreslila na látku šablonu panenky, dva měsíce měla na její dokončení, vymyslela jí jméno a vyplnila její rodný list. Jinak byl projektový den zaměřen na bližší poznání Indie, jejích krás a problémů jejích obyvatel.

## **Věnuj mobil**

Sbírali jsme staré nefunkční mobilní telefony. Jednou jsme je věnovali na záchranu goril nížinných pražské ZOO, podruhé prostřednictvím Recyklohraní společnosti Asekol, která je repasovala pro děti z dětského domova.

## **Krabice od bot aneb děti dětem**

Ve spolupráci se sborem Českobratrské církve evangelické v Berouně jsme připravovali vánoční nadílku pro děti ze sociálně vyloučených rodin. Dobrovolníci naplnili krabice od bot dárky (např. svým oblíbeným tričkem, ze kterého už vyrostli, nebo hračkami, s nimiž už si nehrají) pro dítě určitého věku a pohlaví. Po zabalení krabice do vánočního papíru nalepili údaj o věku a pohlaví příjemce na dárek. Sesbírané dary jsem odvězla autem do Berouna. Po Vánocích pak přišlo na školu písemné poděkování s fotografiemi z rozdávání dáreků.

## **Burza hraček, oblečení, knih**

Děti přinesly do školy své hračky, se kterými už si nehrají. Ty byly pod určitými čísly vystaveny ve škole, poté rozdány zájemcům a zbytek odvezen do charity. Jindy proběhl sběr šatstva, opět se odvezlo do charity. Při burze knih děti donesly knížky, které už nečtou, do knihovny. Ty se vystavily, v knihovně si je postupně prohlédly všechny třídy a zájemci si je mohli rozebrat. Podmínkou byla výměna za knihu, kterou přinesli oni.

## **Podpora handicapovaného dítěte**

Žáci nasbírali 11 pytlů víček od PET lahví a věnovali je spolu s dalším sběrem postiženému chlapci jako příspěvek na rehabilitační pomůcku. Škola byla bezbariérová, žáci měli zkušenost se spolužačkou na vozíku.

## **Tulipánový měsíc**

Společnost Amélie každoročně zdobí na jaře oddělení nemocnic pro dětské pacienty s rakovinou tulipánovou výzdobou. Jeden rok jsme v rámci výtvarné výchovy s žáky

šesté a sedmé třídy malovali tulipány a ty jsme pak donesli této společnosti k distribuci do nemocnic.

### **Loutky v nemocnici**

V rámci výtvarné výchovy žáci druhého stupně vyráběli látkové maňásky, které využila společnost „Loutky v nemocnici“ pro hospitalizované dětské pacienty. Tato společnost hraje v nemocnicích divadélka a následně děti podaruje vyrobenými loutkami. Naši žáci vymysleli a sepsali divadelní představení s vyrobenými maňásky a zahráli ho dětem z prvního stupně při projektovém dni. Poté jsme maňásky předali výše zmíněné společnosti pro hospitalizované dětské pacienty.

### **Světluška**

Zapojili jsme se do projektu Nadačního fondu Českého rozhlasu, který pomáhá dětem a dospělým s těžkým zrakovým postižením. Děti prodávaly reklamní předměty a prováděly dobrovolnou sbírku.

### **Uplet' čtverec**

Žáci při hodinách pracovních činností i doma s rodiči a prarodiči háčkovali nebo pletli čtverce ze starých klubiček vlny. Ty jsme pak následně posílali do Afriky pro sirotky s AIDS. Na místě dobrovolnice sešivaly čtverce a dělaly tak z nich pro tyto nemocné děti deky.

### **Sběr autolékárniček**

Pro společnost Adra, o.p.s. jsme sbírali vyřazené autolékárničky. Následně jsem je autem dovezla do sídla společnosti. Zejména obvazový materiál se pak využil pro potřebné v rozvojových zemích.

### **Osvěta – noční vyučování s Jedličkovým ústavem nebo hasiči a první pomoci, canisterapie, pomoc nevidomým na ulici, den globalizace a porozumění**

Abychom dětem přiblížili život s postižením, uspořádali jsme noční vyučování s Jedličkovým ústavem, kde si děti zkoušely, jaké je to pohybovat se za pomoci slepecké hůlky nebo jak se ovládá vozík. Jiné noční vyučování se zaměřilo na poskytování první pomoci. Na projektovém dni se žáci zase seznámili s canisterapií nebo s tím, jak například nabídnout pomoc slepému člověku při přecházení ulice. V rámci projektového dne jsme s žáky dělali workshop k pochopení tématu dětské práce, fair tradu a porušování lidských práv. Také jsme se zabývali např. problematikou nedostatku pitné vody, potravin nebo hygieny.

## **3. Výsledky a diskuse**

Některé zamýšlené projekty se nakonec nepodařilo uskutečnit, například **Kola pro Afriku** jsme vzdali poté, co jsme zjistili, že sběrné místo pro stará kola je až v Ostravě. Nemile nás překvapila směšná částka, kterou dostal za pytle víček handicapovaný chlapec.

Podle Nejedlé (2009, s. 18) by škola „*měla rozvíjet i jejich (studentů) sociální a společenské citění a schopnost empatie*“. „*Studenti i pedagogové by tuto část neměli chápat pouze jako respekt k cizím etnikům apod., ale také jako respekt k různě handicapovaným osobám. S tímto respektem by mělo úzce souviset i pomáhání těmto členům naší*

*společnosti a to na dobrovolném principu.*“ (Nejedlá, 2009, s. 16). S tím naprosto souhlasím nejen já, ale shodli jsme se na tom s pedagogickými i ostatními pracovníky Tyršovy ZŠ. Cítili jsme, jak najednou při pomoci potřebným škola táhne za jeden provaz. Výjimkou byla **Adopce na dálku**, někteří zpochybňovali její důvěryhodnost, jiní byli ochotni sponzorovat zvíře ze ZOO, ale nechtěli podpořit chlapce z Indie.

Nejedlá ve své diplomové práci říká: „*Často si totiž můžeme všimnout jak ve školách, tak na ulicích či v televizním zpravodajství, jak někteří studenti a dospělí propadají hygieně právě vzhledem k handicapovaným osobám, ...*“ (2009, s. 16). Podle našeho pozorování se žáci chovali citlivě k žákyni na vozíku, k handicapovanému chlapci i k různým projevům autismu či epilepsie. Nelze to dokázat, ale věříme, že k tomu přispělo dlouhodobější soužití s těmito žáky a osvěta i osobní příklady učitelů. Chápeme to i jako důsledek soustavného kladení důrazu na pomoc potřebným.

„*Bez efektivní socializace ... jsme v nebezpečí, že vytvoříme celou generaci dětí s občanskou a filantropickou retardací.*“ (Rasskoff, Sundeen, 1999, s. 75). Mezi dopady služby organizované školou jsou podle této americké studie osobní a sociální rozvoj, neboť „*studenti, kteří pracují jako dobrovolníci, vykazují zvýšenou hladinu osobní a sociální odpovědnosti, sebevědomí, morální rozvoj, rozvoj identity a povědomí o budoucí kariéře. Také rozvoj poznání a dovedností, politické a občanské angažovanosti.*“ (Rasskoff, Sundeen, 1999, s. 80–82). „*Studenti se učili o sobě, o pomáhání a o problémech v jejich komunitě.*“ (Rasskoff, Sundeen, 1999, s. 101). Problémy vidí, pokud studenti nedostanou podporu ze školy, aby mohli integrovat své zkušenosti s dobrovolnictvím s učením ve třídách. (Rasskoff, Sundeen, 1999). Zde si uvědomuji, že trvalo nějaký čas, než se podařilo o smysluplnosti těchto akcí přesvědčit dospělé i žáky. Vyžadovalo to věnovat čas rozhovorům o důležitosti pomoci potřebným a také zavádět nové věci pomalu a citlivě, nikoho k ničemu nenutit.

Moely et al. ve svém článku upozorňuje na to, že jednotlivci mají různé preference, proč sloužit, a že tyto preference ovlivní, jak budou vnímat svou službu a jaký na ně bude mít tato služba vliv (Moely et al., 2008). Ti, co se soustředí na charitu, se zaměří na nabídku asistence jednomu nebo více jednotlivcům, aby vyřešili bezprostřední problémy, kterým jsou jednotlivci vystaveni. Ti, co volí sociální změnu, se soustředí na provedení změn v širších sociálních strukturách (Moely et al., 2008). Nejlepší průměrné výsledky prý vyšly studentům, kteří do své služby zahrnovali nejen stránku charitativní, ale i komponenty sociální změny (Moely et al., 2008). Tento článek ovšem sledoval středoškolské studenty. Na základní škole se dle mého tyto preference teprve rodí a můžeme je ovlivnit svým přístupem. Rozhodně bychom s tím měli počítat při zavádění charitativních akcí. Osobně jsem vnímala rozdíl v očekávání z náboženského a environmentálního hlediska. Z náboženství jako by naše česká společnost měla strach, na environmentálních důzrazech se shodneme víc.

Podle jakého klíče tedy projekty vybírat? Především to záleží na věku a schopnostech žáků. Na základní škole můžeme na základě opakovaných reflexních rozhovorů se všemi zúčastněnými doporučit vyzkoušet co největší šíři projektů, aby si každý mohl vybrat formu pomoci, která je mu blízká. Je nutné se orientovat podle důrazů a dispozic školy, získat podporu vedení školy a nejlépe i dalších vyučujících, s nimiž lze spolupracovat v rámci různých mezipředmětových vztahů. Nejsilnějším argumentem pro angažovanost v novém projektu je osobní svědectví někoho, kdo tento projekt sám zažil. Začít je třeba systematickým citlivým vzděláváním o dané problematice. Spíše než na výběr co největšího počtu peněz je lepší se soustředit na aktivní zapojení se co největšího počtu žáků a kolegů. Nikdy by neměla chybět společná reflexe projektu.

Na organizaci jsou nejjednodušší krátkodobé (jednodenní až týdenní) projekty, u nichž je rychle viditelný výsledek a vysoká motivace zapojit se do nich zejména u žáků na prvním stupni, který je obvykle angažovanější než druhý stupeň. Pokud se pravidelně opakují, všichni je začnou považovat za součást vzdělávacího plánu a odpadá nutnost je opětovně obhajovat. Výhodou může být spolupráce s nějakou důvěryhodnou organizací, která je schopna pomoci svými zkušenostmi, někdy i manuálem. Osvědčila se nám například spolupráce s organizací Člověk v tísni. Pro školy vydávají metodickou příručku pro práci s jejich filmy v rámci festivalu „Jeden svět na školách“. Vzdělávali jsme podle jejich návodu žáky v oblasti dětské práce nebo nedostatku pitné vody. Střednědobé projekty (dva týdny až několik měsíců) vyžadují osvětu mezi rodiči a dobrý plán koordinátora, lze v nich dobře využít mezipředmětových vztahů. Výhodou je větší rozsah pomoci, ale neobejdou se bez ochotného třídního učitele. Za všechny uskutečněné akce bych zde jmenovala například naše mapování černých skládek, sběr elektroodpadu nebo shromažďování příběhů dědečků a babiček pro projekt Recyklohraní.

Dlouhodobé projekty jsou velmi náročné na organizaci, je třeba v jejich průběhu opakovaně motivovat všechny zúčastněné a neobejdou se bez pravidelného monitorování jejich průběhu. Zjistili jsme, že snáze se obhájí pomoc zvířeti než člověku a lépe přijatelné jsou důrazy environmentální než náboženské. Ale tato naše zkušenost může na jiné škole dopadnout jinak, nechtěla bych ji proto zevšeobecňovat.

## Závěr

V úvodu článku jsem začínala třemi otázkami. Proč by se škola měla zapojovat do charitativních akcí? Aby vypěstovala v žácích sensibilitu k potřebám druhých, naučila je přemýšlet o pomoci, zvýšila jejich sebevědomí o to, že vědí, jak pomoci alespoň někomu a případně je dovedla k rozpoznání, že služba druhým bude jejich cestou.

Podle jakého klíče vybírat smysluplné aktivity? Záleží to na věku a na schopnostech žáků. Na základní škole vnímám jako dostačující zkusit s dětmi co největší šíři aktivit, na střední škole by se už mohli studenti více rozhodovat, na jakou oblast pomoci se soustředí. Dále to souvisí s důrazy školy, případně s kontakty, které škola udržuje. Nejsilnější argument je osobní svědectví někoho, kdo danou aktivitu už vyzkoušel, nebo zná člena organizace koordinující určitou pomoc. Vybraný projekt také mohou podpořit dlouhodobější vztahy s vybudovanou důvěrou. Ve škole bych omezila aktivity závislé na přímém vybírání peněz, ale soustředila bych se na činnosti, které žáci zvládnou tak, aby byli aktivně vtaženi do způsobu pomoci. Preferovala bych známé organizace s vyšším kreditem důvěry u širší veřejnosti.

Poslední otázka se ptala na to, zda má význam snažit se zapojit žáky státní základní školy. Naše dlouhodobá zkušenost potvrdila, že to smysl má. Čím dříve si začnou potřebných všimnout, tím dříve se naučí účinné pomoci. Nemělo by se ovšem přitom zapomínat na reflexi.

---

## LITERATURA

Fontana, D. (2003). *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál.

Karnsová, M. (1995). *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál.

- Raskoff, S. A., Sundeen, R. A. (1999). Community Service Programs in High Schools. [Vyhledáno 5. 3. 2017 na <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1148&context=lcp>]
- Moely, E. B., Furco A., Reed J. (2008). Charity and Social Change: The Impact of Individual Preferences on Service-Learning Outcomes. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 37–48.
- Nejedlá, M. (2009). Zapojení studentů českých středních škol do charitativních akcí. *Diplomová práce*. Vedoucí práce: Jaroslava Sedláčková. Praha: VŠE.
- 

## ODKAZY NA PROJEKTY

- Adopce na dálku [<http://praha.charita.cz/zahranici/adopce-na-dalku/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Adopce zvířete z pražské zoo [<https://www.zoopraha.cz/jak-pomoci/adopce>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Adoptuj panenku a zachrániš dítě [<https://www.unicef.cz/jak-pomoci/e-shop/adopce-panenek>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Adra, o.p.s. [<https://www.adra.cz/nadace-adra>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Ekoškola [<https://ekoskola.cz/cz>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Jeden svět na školách [<https://www.jsns.cz/lekce>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Kola pro Afriku [<http://www.kolaproafriku.cz/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Krabice od bot aneb děti dětem [<http://www.krabiceodbot.cz/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Loutky v nemocnici [<http://www.loutkyvnemocnici.cz/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Recyklohraní [<http://www.recyklohrani.cz/cs/tasks/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Světluška [<http://www.rozhlas.cz/svetlуска/portal/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Tulipánový měsíc [<http://www.amelie-zs.cz/cz/o-nas/projekty/tulipanovymesic>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Uplet' čtverec [<https://upletctverec.wordpress.com/>, vyhledáno 9. 5. 2017]
- Věnuj mobil [<http://www.venujmobil.cz/>, vyhledáno 9. 5. 2017]

## SCHOOL AND CHARITY PROJECTS

### I. CHLEBOUNOVÁ

#### ABSTRACT

The article deals with the question why pupils of the secondary school should be involved in charity activities and how to choose charity activities that are meaningful. The aim is to provide a brief overview of charity projects undertaken between years 2004–2015 by Tyršova school in Prague – Jinonice. The author was the coordinator of all the projects. The overview may help teachers who would like to start such projects. Data evaluating the projects were collected in the form of group and personal interviews with students, teachers, staff of the school (about 270 people), and recorded in a logbook to facilitate future planning. It has turned out that pupils are more active if the topics of projects are diverse and if they are proposed by a person with personal involvement. A comparison with the American experience with compulsory volunteering is also presented.

**Key words:** Charity projects, environmental education, volunteering, secondary school

\* Tvorba tohoto příspěvku byla finančně podpořena interním projektem Univerzity Karlovy Progres Q 17 „Příprava učitele a učitelská profese v kontextu vědy a výzkumu.“

*O autorce: RNDr. Irena Chlebounová – Katedra didaktiky a učitelství biologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. E-mail: chleboui@natur.cuni.cz*